

Varde Syssels Kirkestol.

Af H. K. Kristensen.

I Stamhuset Nørholms Arkiv findes en lille Pakke, hvis Indhold ikke egentlig vedrører Godsarkivet eller Stamhusets Familiepapirer¹⁾). Blandt Sagerne i Pakken ligger der et Manuskript, der af Andreas Charles Teilmann, som har registreret Arkivet, betegnes som »Kirkestol over Varde Syssels Kirker: Forfattet, saa vidt skiønnes kan, 1607«. Paa den samme Mærkeseddel har Raadstuearkivar, Dr. O. Nielsen senere tilføjet: »skrevet, som det synes, med den berømte Anders Sørensen Vedels hånd, der da var dekan ved Ribe domkapittel; håndskriftet ligner Vedels som den findes i en anden kirkeregnskabsbog på det kgl. bibliotek. test. O. Nielsen«.

I det følgende gengives Haandskriftets Oplysninger om en Del af Kirkerne^{*)}). Forinden maa det dog undersøges, om Mærkesedlens Opgivelser er rigtige. Vi maa da se nærmere paa selve Haandskriftet. Det har omfattet 150 Sider. Af de første og sidste Blade er større eller mindre Dele opslidt eller afrevet, ligesom S. 137–38 ganske mangler. Af mindre Betydning er det, at 2 Ark er pagineret forkert.

^{*)} Varde Syssel omfattede Varde By, Gørding, Skast, Ø., V. og N. Horne samt Malt Herreder. Da N. Horne Herred nu hører til Ringkøbing Amt, medtages Oplysningerne om dette Herred ikke her.

Af det første Blad er knapt nok den inderste Halvdel bevaret. Dog kan man se, at paa første Side har Titlen staaet og paa anden Side har der staaet en For-tegnelse over Dekanerne siden 1547, d.v.s. fra det Aar, da de kongelige Historiografer blev forlenet med Dekanetet. Den første var Hans Svanning. Navnet er ganske vist bortrevet, men de bevarede Aarstal 1547—1584 stemmer med hans Tiltrædelses- og Fratrædelsesaar. Af de tre følgende Navne i Rækken er der saa meget bevaret, at man kan se, at det gælder Efterfølgerne Anders Sørensen Vedel, Niels Kragh og Jon Jacobsen Venusinus. Ogsaa de bevarede Aarstal passer paa dem. Desuden har der under hver Dekans Navn staaet enkelte Oplysninger om vedkommendes Stilling; af disse kan der ved de to første nu kun læses: »Historicus Regius«. Om N. Kragh kan man se, at der har været oplyst, at han var Forstander for Sorø Skole. Det samme har vist ogsaa været skrevet om Venusinus; der er bevaret et »Anno 1607«, det Aar, da han blev Forstander i Sorø. Sluttelig staar der nederst paa Siden: Niels Krag. Det er Niels Krag til Agerkrog, den øverste kongelige Sekretær, der menes. I hans Tid forbedrede man Kancelliembedsmændenes Løn ved at tildele dem Præbender.

Paa Side 3 opgives Dekanatets Indtægter af Varde Syssel, paa Side 4—5 findes Registre og paa Side 6 Titlen: »Register oc Extract paa forscrefne Vard Sysel prouisties brefue, som ere paa Kierchens gaarde, preste gaarde, boler, Jorde, Agger oc eng, Tofter, Stug oc anden retighed samme prouistie anngieldendis« Paa Side 7—129 opføres saa Extrakten, hvorpaa Haandskriftet Side 131—50 slutter med at gengive en Del Kongebreve angaaende Provstiet.

Alt dette viser afgjort, at det virkelig er Dekanatets Kirkestol eller Hovedbog.

Kierchens Korn Ehr — xvij orte

Item Kierchens Hoffuer j Enng i darum i Giøring herredt
shylder aarlig Till Malt Kierche j mk ehr som Hanns Laursenn
och Hanns degenn bruger Item Kierchenn Hoffuer j Tofft Hoes
Jes Nielsenns Gaard i Aashoe som handd shall Holde Telge Lius
Till Kierchenn eller giffue Kierchenn penning der forr.

Item Kierchens Hoffuer j Enng i darum i Giøring
herredt shylder aarlig Till Malt Kierche j mk ehr
som Hanns Laursenn bruger Item Kierchenn Hoffuer
j Tofft Hoes Jes Nielsenns Gaard i Aashoe som
handd shall Holde Telge Lius Till Kierchenn
eller giffue Kierchenn penning der forr.

Prøve af Haandskriftet (S. 128, om Malt Sogn):

Kierchens Korn Ehr — xvij orte

Item Kierchenn Hoffuer j Enng i darum i Giøring herredt
shylder aarlig Till Malt Kierche j mk ehr som Hanns Laursenn
och Hanns degenn bruger Item Kierchenn Hoffuer j Tofft Hoes
Jes Nielsenns Gaard i Aashoe som handd shall Holde Telge Lius
Till Kierchenn eller giffue Kierchenn penning der forr.

Derimod er det ikke rigtigt, at den er skreven med Anders Sørensen Vedels Haand. Ganske vist stammer Skriften tydeligt nok fra den Periode, da Vedel levede. Men der er flere karakteristiske Forskelle mellem Vedels Haand og Kirkestolens. Kirkestolen viser en ret øvet og for den Tid almindelig Skriverhaand, men Vedels Særpræg har den ikke. Det kan ikke være ham, der har skrevet den. 1607 var han heller ikke længere Dekan. Allerede i 1595 havde han maattet aflevere saavel Dekanatet som de historiske Samlinger til den nye Historiograf²). Han vedblev nok at opholde sig i Ribe til sin Død 1616, men med Dekanatet synes han ikke at have haft noget at gøre. Hvis Skriftet derfor er forfattet saa sent som 1607, kan man ogsaa deraf slutte, at Vedel ikke har skrevet det.

Men er Aarstallet 1607 rigtigt? Affattelsesdatoen angives intet Sted. Hvor gammelt er da Haandskriftet?

Før vi søger at besvare Spørgsmaalet, vil vi kaste et Blik paa Forholdet mellem Dekanen og Syslets Kirker.

Dekanatet blev oprettet 1455 af Biskop Henrik Stangeberg, der gjorde Provstiet i Varde Syssel til et Prælatur i Ribe Domkapitel, herved fik Provsten over dette Syssel en aneligere Rang og forøget Myndighed. Han kaldtes Dekanus, paa Dansk Degn eller Domdegn til Adskel fra Sognedegnene. Han havde saa Pligt til at »høre Kirkeregnskaberne« (revidere dem) ved Syslets 64 Kirker og havde i det hele Ansvar for, at Kirkene ikke forurettedes, idet Lensbrevet siger, at han skal paasè, at Kirkerne sker »Skel og Fyldest«. Derfor fik han »Gesteri og Regnskabspenning med Skriverpenge og Vognsvendspenge, som sædvanlig er«. 1669 var Regnskabs- og Gæsteripengene 2-4 Rd. af hver Kirke, ialt 200 Rd. Skrivers og Vognsvendspengene var i Almindelighed 3 Mk. Nogle

Kirker slap dog billigere, og Varde Kirker var helt fri³). — Endvidere havde Dekanus Herligheden af Kirkernes Gaarde og Husmandssteder. Herom siger Kirkestolen: »Saa ligger der og 23 Gaarde og nogle Bol til for^{ne} Kirker, af hvilke Kirkerne tager vis aarlig Landgilde, men Dekanus nyder deraf al Herligheden med Forbedelse⁴ og Svin, Indfæstningen og Sagefald efter Kirkens Jordebogs Lydelse«. Gennemgaar man Regnskabets Enkeltheder, ser man imidlertid, at Kirkerne har 33¹/₂ Gaard, foruden 3 øde og i det mindste endnu 1 øde Gaard, hvis Jord bruges af andre Gaardfæstere. Stolens Opgørelse har kun medtaget de 23, hvori Dekanus havde speciel Interesse i »Forbedelse og Svin«. Af Bol er der 18, foruden 3 Jordejendomme i Lønborg, som vist oprindeligt maa have udgjort 3 Bol. 1669 udgjorde Herligheden ialt 14 Svin og 38 Mark Penge. Gaardene gav i Reglen som tidligere 1 Svin og 1 Mark, og de mindre Ejendomme 1 Mark. Men 1669 nævnes der kun 14 Gaarde og 24 Bol³), altsaa er en Del Gaarde forringede saa meget, at de regnes for Bol, og andre maa være helt nedlagt — eller svarer ialt Fald ikke længere Herlighedsafgiften. Der har gennem Tiderne været en slem Tilbøjelighed til at »hugge« af kirkeligt Gods. Allerede 1547 havde Kristian III erfaret, at mange af Kirkernes Jorder er dem frarykte, og at de, der besidder dem, bruger dem som fri Ejendom uden at yde Kirkerne nogen Afgift. Derfor maa Kongen paalægge de gode Kirkeværger i Varde Syssel, at de ad Rettens Vej skal vinde Jorderne tilbage. Alligevel foregik Overgrebene stadig⁵). Forøvrigt var Herlighedsindtægterne ikke lige store hvert Aar, kun den Mark Forbedelse og Svinet var en fast aarlig Afgift af Ejendommene. Indfæstning betaltes kun, naar en ny Fæster tiltraadte, og Sagefald kun, naar Beboerne var dømt for noget ulovligt.

Sluttelig kommer vi til den Indtægt, som Kirkesto-
len nævner først, nemlig at Degnedømmet er funde-
ret paa Jerne og Guldager Kirker. Paa Grund af Fugt
og Slid kan jeg ikke med Sikkerhed læse den opgivne
Indtægt heraf. Men man ved, at det var Kongetien-
den, den oprindelige Bispetiende, af begge Sogne. Og
da Præsterne i de to Sogne kun blev regnet for Dom-
degns Kapellaner og blev kaldede af ham, maatte
de ogsaa yde ham en Del af deres Indtægter. Jerne
Præst maatte af med 6 Ørte⁶) Rug, 6 Ørte Byg og
10 Td. Havre af sin Korntiende samt Kvægtienden
paa 10 Lam nær. Og Guldager Præst maatte betale
noget lignende. Denne Indtægt kunde ogsaa veksle.
Størrelsen kom an paa det »Forlig« (Akkord), der
var aftalt. — Desuden paahvilede det Dekanus at bort-
fæste Kirkernes Stufjorder (Særjorder), Agre og Enge,
naar Fæstet blev ledigt; her kunde der vel undertiden
falde en Indfæstning af.

I den katolske Tid var Dekanus som Medlem af
Kapitlet jo en høj Gejstlig; men med Reformationen
fik Kapitlet en helt anden Stilling, og dets Gods blev
Kronens Ejendom. Dekanen fra den katolske Tid,
Gunde Lange, fortsatte til sin Død 1547, hvorefter
Dekanatet blev givet som Lønning til de kongelige
Historiografer, som nævnt foran. Med Enevældens
Indførelse gik Kapitlet sin Opløsning i Møde. Efter-
haanden som Prælaterne døde, undlod man at besætte
Prælaturerne, hvorefter Godset og Rettighederne solg-
tes, mageskiftedes eller udlagdes til Ryttergods. De-
kanatet holdt sig længst og blev efterhaanden besid-
det af Niels Krag's Søn og Sønesøn. Den sidste, Fre-
derik Krag til Stensballegaard var bl. a. Stiftamtmand
i Viborg og Vicestatholder i Norge og havde næppe
megen Interesse for Degnedømmet; mange af Kirkerne
blev solgt i hans Tid, og da han døde 1728, tilintet-

gjorde en Kommission den sidste Rest af Domkapitlets Prælaturer⁷).

Efter dette Overblik vil vi atter vende os til Spørgsmaalet om Haandskriftets Ælde. Da det ikke kan ses, at den sidst opførte Dekans Navn, Niels Krag, er en senere Tilføjelse, kan Kirkestolen ikke være skrevet før 1608. Venusinus døde nemlig 30. Jan. 1608⁸), og allerede 3. Februar s. A. blev Krag forlenet med Prælaturet⁹).

Krag var en omhyggelig og dygtig Kancelliembedsmand, Kongens øverste Sekretær og senere Landsdommer i Nørrejylland, Gesandt og Røgter af mange vigtige Hverv, med Lyst og Evne til at sætte sig ind i, hvad han fik med at gøre, og med udpræget historisk Interesse. Han havde tidligere haft gejstlige Len. 1604 fik han et Kannikedømme i Ribe og udvirkede straks et Kongebrev, hvori det bl. a. paalægges Kapitlet at levere Krag's Fuldmægtig en rigtig Jordebog over det gejstlige Gods, som ligger til Kapitlet og over Præbendet. Han vil altsaa straks have fuld Besked. Han havde ogsaa før været Provst over et Provstis Kirker, nemlig Vendsyssels, som han afstod, da han tiltraadte Vardsyssels. I Vendsyssel havde han vist, at der skulde være Orden i Sagerne samtidig med, at han afgjort krævede sine egne Indkomster sikrede¹⁰).

Der kan da næppe være Tvivl om, at han har forlangt en ny Kirkestol udfærdiget ved sin Tiltræden som Dekan i Ribe. Og netop nærværende Haandskrift maa være denne Kirkestol. I selve Regnskabet findes der da ogsaa en enkelt Bemærkning, der utvivlsomt er skrevet af Hensyn til en Besidder, der endnu ikke kender Forholdene. Det er den første Post om Janderup Sogn, der lyder saaledes: »Kierckenns Korn XIX Ørte Som Marinne Heboes Haffuer feste der

paa i sinn Tid Menn naar Hun døer och affgaar daa er Hun (Korntienden) mierre end dobbelt saa goed och findis enn af de beste Kiercker udi Varsysell«. — Det er næsten som Skriveren siger til den ny Herre: »Her er et Sted, der skal passes paa, og hvor der bør ske Ændringer!«

Mange Tiendeejere kunde ikke selv overkomme at rejse rundt i Høstens Tid og modtage Tienden, men udforpagtede den. Kronen gjorde det ofte paa ret billige Vilkaar, ja overlod den undertiden gratis, naar den af en eller anden Grund vilde understøtte (»be-naade«) en Mand. Det kunde derfor give en god For-tjeneste at være Tiendeforpagter, og netop i Janderup ser man et Eksempel paa, hvor attraaet en saadan For-pagtning var.

Marine Hebo maa være den samme som Maren Iversdatter og var første Gang gift med Herredsfogden Jørgen Seurinsen (Sørensen) i Hebo, der en Tid havde haft alle Janderup Tiender i Forpagtning. Janderup Sogne kald havde Biskoppen 1486 annekteret til Kapitlet, saa dette fik baade Præstekaldets Indtægter og Patronatsretten mod at lade Tjenesten besørge ved en Kapellan. 1554 lagde et Kongebrev »det Præbende og Kannikdom, som var stiftet paa Janderup Kirke« under Sognepræsten ved St. Kathrine Kirke i Ribe. Forinden havde den sidste Kannik bortforpagtet Præstetienden til Seurinsen og Sognepræsten i Fællesskab. Præsten havde oprindeligt været Smed, men var under den første lutherske Tids Præstemangel »underligent tagen saa godt som fra Smedjen og gjort til Præst«. Han kunde ikke hævde sig over for den myndige Herredsfoged, og ved Overdragelsen til St. Kathrine kald skubbede Herredsfogden ham til Side og forpagtede alene hele Præstetienden. 1561 havde han tillige Kirke og Kongetienden. Imidlertid blev

Janderup Præst afløst af sin Søn, Søren Andersen, og da St. Kathrine Kirke 1565 fik en ny Præst, lykkedes det Hr. Søren at forpagte Præstetienden for 20 Dl. og 10 Ørte Korn ved Biskoppens Mægling. Men Herredsfogden var ikke saadan at blive af med. Aaret efter maatte man overlade ham Halvdelen. Biskoppen, Poul Madsen, raadede da Præsten til at faa fat i Kongetienden, og med Biskoppens Anbefaling drog Hr. Søren til Kongelig Majestæt, og 1568 lykkedes det ham at faa Forlening paa denne Tiende. Herredsfogden opdagede imidlertid snart, at det ikke var et Fæste for Livstid, Præsten havde faaet, og søgte atter at faa fat i Tienden. Hr. Søren fik dog, efter egne Ord, et nyt Kongebrev paa Tienden ²⁹/₆ 1572. Atter kom der en ny Præst ved St. Kathrine, og atter maatte Hr. Søren drage i Felten for at væрге sin Del af Præstetienden, men faa Aar før sin Død maatte han indgaa paa Forlig, hvor Parten blev yderligere nedsat.

Men det var Kirkens Tiende vi skulde tilbage til; den har Jørgen Seurinsen vist haft Livsbrev paa; derfor staar der ikke Strid om den. Og han og hans Hustru fik det ordnet saaledes, at den ogsaa i Fremtiden unddroges Præsten, idet det nemlig lykkedes dem 1578 at faa et kgl. aabent Brev om, at Maren Iversdatter, saafremt hun overlever sin Mand, maatte faa de Enge og Korntiender, han har i Brug, for en rimelig Indfæstning og mod at svare samme Afgift deraf som han. Det maa være Kirketienden og Kirkens Enge — eller en Del af dem — som nu blev knyttet til Hebo, saa længe Maren levede, og hun var sejglivet. Efter Jørgen Seurinsens Død gifter hun sig med Anders Nielsen, der døde 1602, selv døde hun ⁵/₁₀ 1629 og ligger sammen med Anders Nielsen begravet i Janderup Kirke¹¹).

Man kan altsaa slaa fast, at Kirkestolen er skrevet

tidligst 1608 og før Marens Død 1629, sandsynligvis i Aaret 1608. Haandskriftet nævner da heller ingen Poster, der kan ses at være yngre end 1608.

Som det er Skik og Brug, naar der opstilles Regnskaber, opfører Kirkebogen Poster og Notitser efter ældre Hovedbøger, ja sine Steder i uændret Form. Under Aal Sogn finder man saaledes: »Item XX Lass Enng som Jenns Juell Till Hisellmed bruger.« Naar vi lægger Mærke til Nutidsformen »bruger«, og vi ved, at nævnte Jens Juel døde mellem Mortensdag 1552 og Marcelli Dag 1553, kan vi forstaa, at denne Post er indført uændret fra gamle Regnskaber. Det samme gentages flere Steder, bl. a. ved Ovtrup Sogn: »Item Kirchen haffuer enn gaard Som Niells degenn paa boer och schylld(er) aarlig 1 ørte Kornn presten 1/2 ørte.« Niels Degn (Niels Steffensen) døde 1562¹²).

I en Sag fra Brøndum, der var for Landemodet 1687, fremlagde Provstiskriver N. Jacobsen »en ældgammel Provsti Bog over Vardsyssels Provsti, hvor i Pag. 25 findes indført: Kirken haver en Gaard i Giesing, som skylder 2 Ørte Korn aarlig«. Endvidere hedder det, at det samme findes i en anden Bog uden Dato, og efter begge Bøger er der tillagt Dekanen 1 Mark Forbedelse Penge med anden Herlighed. Dette stemmer overens med Kirkestolen. Det er Side 25, Gaarden i Gesing omtales, ganske som nævnt i Landemodeprotokollen, men ved den førnævnte Fejlpaginering har den faaet Sidetallet 41, hvorimod den foregaaende Side rigtig har Tallet 24. Hvad Bogen uden Dato har været for en, er ikke godt at vide; men man har altsaa den Gang haft flere Bøger med Optegnelser om Kirkerne¹³).

Da Dekanerne siden Anders S. Vedels Tid ikke havde fast Bopæl i Ribe og desuden havde nok at gøre med anden Virksomhed, har de haft private

Regnskabsførere til at besørge Forretningerne, de fra en lidt senere Tid saa velkendte Provstiskrivere. En af disse var Niels Nielsen, der svang sig op til at blive stor Jordegodsejer og Herre til Endrupholm, Hennegaard og det halve Hesselmed. 1684 overleverede han Provstiskriverstillingen til sin Fuldmægtig Niels Jacobsen, der havde Stillingen, til Kirkerne blev solgt. Disse Provstiskrivere har stadig benyttet den gamle Kirkestol. Det fremgaar af Eksemplet foran og forskellige Noteringer i selve Haandskriftet. Saaledes er Kongebrevet af 1547 læst et Par Gange paa Nørre Herreds Ting i 1671 og samtidig et Kongebrev af 1524 om, at det er Provsten (Dekanen), der har Ret til at bortfæste Kirkernes Agre og Enge i Varde Syssel. Og S. 3 er der en Paategning om, at Bestemelsen om Jerne og Guldager Kirker er læst for Retten paa Skast Herreds Ting $\frac{8}{5}$ 1688. Da Dekanaten ikke mere eksisterede, og Niels Jacobsen 1721 døde paa Endrupholm uden Arvinger, blev Kirkestolen nok liggende paa Gaarden; i hvert Fald blev den fundet der i Stephan Ehrenfelds Dødsbo 1741¹⁴). Nogle Aar efter har Søren S. Stern, Viumgaard, benyttet den i en af sine talrige Processer, der denne Gang har drejet sig om Kirkejord i S. Vium. Der findes Paategning om Tinglæsning baade i Øster-Nør Herreds Ret 1750 og Landstinget 1753. Og desuden er der foran heftet et Ark stemplet Papir til Stolen med nogle Spørgsmaal fra Stern til T. R. Teilmann, Endrupholm, og dennes Svar. Der staar ikke noget om, hvorfra Stern har faaet Haandskriftet. Antagelig har han laant det paa Nørholm, hvortil Kr. Hansen Teilmann der ejede begge Gaarde, kan have ført det, og da der til Gaarden hørte flere Kirker, var der god Grund til at gemme det gamle Dokument.

Fortegnelsen omfatter alle Kirker i Syslet. »For

hver Kirke angives først »Kirkens Korn,« d. e. Tiendekornet, dernæst dens Gaarde og Bol, hvis den har nogle, og i Reglen disses Fæstere samt Landgilden til Kirken og Herligheden til Dekanen, dernæst Eng- og Agerstykker, og jævnlig hvor meget der svares i Skyld eller Engleje af hvert Stykke, undertiden opgives det ogsaa, hvem der har lejet eller bruger det, ligesom der ogsaa forekommer Oplysninger om Stykkets Størrelse. Agerjorden opgives i Td. Sædeland eller Ottinger Land, om Engene siges, hvor mange Læs Hø, der sædvanlig kan avles, eller hvor mange Skar eller Vol, det er bredt. Endvidere opføres det, hvor Jordstykket ligger; herved fremdrages der en Mængde Stednavne. Hist og her gives der Oplysning om, hvordan Kirken har faaet visse Ejendomme. Vi kan se, at det er sket baade ved Gaver og Køb; men der anføres ikke, hvornaar det er sket; i langt de fleste Tilfælde maa det være sket i den katolske Tid. Adskillige Enge ligger udensogns, og selv om udensognsboende har givet Gaver, er de fleste antagelig skænket af Sognefolk.

Ved Overdragelsen blev der udstedt et Gavebrev, hvori det ogsaa fastsattes, hvor mange Sjælemesser Kirken til Gengæld skulde lade afholde. Et saadant Brev kunde lyde som følgende, hvor en Mand i Ribe 1501 skænker en Eng for sin og sin Families Sjæles Frelse, dog er Ordningen i dette Eksempel truffet med et Kloster: »Jeg Anders Pawlsen, Borger i Rybe, giver med Karyne, min Hustrus Samtykke for min Sjæls Bestandelse og min Hustrus og vore Børns og alle vore Forældres Sjæles Salighed min Eng Kortzholm, liggende norden ved Østerwiidestede, til Sortebrødrøskloster i Rybe, for hvilken Eng hæderlige Brødre skal aarlig holde to Begængelser, den første 3. Dagen efter Johannis bapt. Dag om Sommeren og den anden

den 3. Dag efter Andree Dag i fornævnte Kloster med alle Brødre, som den Dag til Stede er, og med vigilia at synge om Aftenen og sungen Messe at holde om Morgenen næst efter for Trefoldigheds Alter¹⁵⁾«.

Hvis der er bevaret Skøder, Domme, Lavhævd eller andre Adkomster, slutter Fortegnelsen for hver Kirke med at opremse disse, men desværre gengives Indholdet ikke. — Som det fremgaar af det følgende er der overmaade stor Forskel paa Kirkernes Formue.

Nedenstaaende Uddrag af Kirkestolen er en lidt forkortet Gengivelse, idet overflødige Ord er udeladt. Stednavnene og enkelte sjældnere Personnavne er givet bogstavret. Mine Tilføjelser og Oplysninger er sat i Parantes.

Gørding Herred.

Wilsleff Sogn.

Kirkens Korn er 24 Ørte. Kirken har 1 Gaard i Iedsted, skylder 2 Ørte efter Jordebogens Lydelse. 1 Bol i Hillerup skylder 1 Mark er efter Jordebogens Lydelse. 2 Enge i Hillerup Enge, 2 Enge i Iedsted Enge, hver 12 Skar, hører til Kirkens Gaard. 12 Skar i Holbeck. 2 Agre i Strandholm. 1 Ager ved Spang. 4 Agre paa Hillerupmarch. 2 Tofte i Hillerup. 2 Enge i Tanndrup Eng 18 Skar. 1 Stugeng i Hillerup Enge. 3 Agre i Kierbølling marck — 2 Skp. Land. 1 Toft i Wilsleff.

(Det Antal Skar (Skaar), der nævnes i Forbindelse med Engstykkerne, angiver Stykkets Bredde; før Udskiftningen var det almindeligt, at Gaardenes Engstykker laa som smalle Strimler mellem hverandre. 1 Skar = 3 Alen.)

Darum Sogn.

Kirkens Korn 38 Ørte. 1 Gaard i Darum, Knud

Thuesen iboede, skylder 5 Ørte Korn. 1 Gaard, Jep Clemmensen iboede, 5 Ørte Korn. 1 Gaard i Darum, Laurids Hansen iboede, skylder 1½ Ørte Korn. Af alle 3 svares »Forbedelse, Skovsvin med anden Herlighed,« 1 Gaard »i Part« i Hunderup for 50 Mark i danske Hvider. 1 Ager, 3 Skp. Land, paa Rebager. »Gye Andersdatter og Karen Andersdatter gav Kirken deres Part udi Ager og Eng paa Darum Mark af Anders' Børns Gods«. 1 Toft kaldes Krulis Toft. 1 Eng, 4 Skar, i Offuerskiff. 1 Ager i Øxspring Ager. 1 Ager, 2 Skp. Land, op til Osters. 1 Ager til Vor Frue Alter — 6 Skp. Land, hedder Thisell Ager, skylder 6 Skp. Korn. 1 Stk. Jord paa Lild Darum Mark, giver aarlig ½ Ørte. 1 Ager paa Vxbierg (Oxbjerg). 1 Ager sammesteds ligger til Kirkegaarden. 1 Ager paa Torsmarck. 1 Skp. Land ibm. (ibidem = sammesteds) hører til Kirkegaard. 1 Eng paa Øster Dig 6 Skar. 1 Anndet Ager (Andetager = Forager) paa Huibager skylder ½ Ørte Korn, naar den bruges.

(Da Darum Kirke havde St. Laurentius som sin Værnehelgen¹⁶), maa Vor Frue Alter have været et Sidealter).

Hunderup Sogn.

Kirkens Korn 10 Ørte. 3 Agre i Darum Mark i Østerdig 6 Skar. 1 Ager ibm.

Bramming Sogn.

Kirkens Korn 10 Ørte. 1 Eng sønden i Grønngaardt ½ Læs. I Timmerby (Tømmerby) Enge i Synnderkrog 3 Skar 1 Læs. 1 Eng i Aagrenn 3 Læs. I Tømmerby Enge i Sønd Enng 1 Læs. 2 Læs Eng i Mølmade. (Made = Eng). I Tuls Gaardtz Kroeg 2 Læs. Østen i Wld (Uld) Krog 2 Læs Eng. Paa den Holm vesten Foelkiergardt (Folekærgaard) 2 Læs. Paa Synderbyvang 1 Ager, 4 Skp. Land. I Østerlannd 1 Ager, 3 Skp. Land. Paa Synnderbyvonng

(Sønderbyvang) 1 Ager. Paa Møllmade Mark 1 Ager. Norden Prestegaard 1 Ager. »Kirken haver paa Nør Aamarch Østenn Tors Hov 3 Ager, 1 Aatte Land«. 1 Ager der sammesteds østerlig paa Veeing. I Lundmade $1\frac{1}{2}$ Læs Eng. Paa Linvanng næst Bækken 2 Agre, 3 Skp. Korn, naar de bruges. — Bramming Kirkes Lavhævd under Dato 1543, Løverdag næst for Søndag Canntate.

(Det er overmaade interessant, at der her gives en Oplysning, som viser, at der har været et Gudehov for Tor paa Nøraa Mark. Hovet forsvandt selvfølgelig, da Kristendommen kom til Sognet, men Navnet paa Stedet bevaredes. Man kan ikke frigøre sig for den Tanke, at den Otting Jord, der nævnes, oprindeligt har hørt Hovet til, men ved Kristendommens Indførelse er lagt til Kirken. Torshovet har da ligget paa Vestsiden af Arealet. Aatte, Otting, er et gammelt Maal paa Land, i sin Tid betegnede det en vis Del, $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ af et Bol Jord; senere regnede man med, at 1 Otting var 2 Td. Hartkorn¹⁷.)

Ostrup (Aastrup) Sogn.

Kirkens Korn 18 Ørte. 1 Gaard kaldes Katbøll, skylder aarlig 3 Mark, Forbedelse, Svin med anden Herlighed. I Tøcheldbech Mark 2 Læs Eng. Ved østen Trann Kier 1 Eng. 1 Eng kaldes Mølkrog. 1 Eng kaldes Sisels Krog. I Tøkelsbech norden ved Aae 1 Eng. Norden ved Bolding Aae 1 Eng. Hos Faaborg Aae af Tøchelbech 5 Læs. Paa Synder Grusbeckmarch 2 Læs Eng.

Giørring (Gørding) Sogn.

Kirkens Korn 20 Ørte. Jord paa Bølle (Bøl) og Ilsted Mark. Ved Kallebeckvad $\frac{1}{2}$ Læs Eng. 1 Eng kaldes Kockhow paa Verup (Vejrup) Mark. 1 Eng vesten paa Verup Mark, kaldes Gaard Krog 4 Læs Eng. Præsten har for Vin og Brød (det kan ikke

ses, hvor meget Jord der er overladt Præsten for at forsyne Kirken med Vin og Brød; men jeg antager, det er de følgende 9 Poster, der er opført paa samme Side): 3 Krage (læs: Kroge) ved Verup Siig 3 Læs Hø. 1½ Læs søndenfra forn Ager (Fonager) Hussted. 1 Læs ved Kalls Snap Sig. 3 Læs paa »for hodt« paa forn Ager Mark. 1 Ager, 4 Skp. Land, paa Tei Ager (formodentlig Skrivefejl for Tiuager) østen Tiuager Vej. 1 Eng hos Ved Vey paa Tiug Mark 3 Læs. 1 Eng i Ørgemade. 1 Eng i Holmmaade. 2 Agre kaldes Kiers Ager i Løwrup Mark. 1 Eng østen Sckus Snaps Veill (Vejle = Vadested). 1 Eng kaldes Pott Eng paa Tongmarch. ½ Læs Eng i Ørremade. 2 Agre paa Nøraa ved Gilhøff, 1 synden Vejen og 1 norden Vejen, skylder ½ Ørte Korn, naar de bruges. 2 Agre paa Aamarck. 2 Agre paa Bramming Marck. 2 Agre norden Giøring Lund og endes i Baslund, og den anden, som skyder vesten under den femte synden Dalle Vey. Las Tøstesen har 1 Eng for 3 Skilling.

Verup (Vejrup) Sogn.

Kirkens Korn 11 Ørte. Af Peder Andersens Gaard i Verup 4 Sk. endelig.

Jernwed Sogn.

Kirkens Korn 24 Ørte. 1 Bol i Jernved, skylder 1 Ørte Rug med Forbedelse og anden Herlighed. 1 Ager, 3 Skp. Land, paa Vodager i Lunde Mark. 1 Ørte Land ibm. i Lunde Mark. Vesten Kirken den ottende Ager. 1 liden blerre Ager vesten paa Jernved Mark. 2 Stk. Block østen ved Kirken, blev sønderbrudt, og Halvdelen svoret ind i Jes Mortensens Toft, og underlagt Kirken derfor et Stykke Jord, som kom ind i Kirkens Toft ved Kirkens Bolig. 5 Agre i Gredsted Mark, som hører til samme Bol. Enge, som ligger til samme Bol: 1 omflydt Holm,

synder i Jerne Mark. 1 Stk. Eng 4 Skar op og ender i Lanng Kiermaade. 1 Stk. Eng, kaldes Ophoff i Egbeckmarck, og er de 2 Stykker afstenet (afmærket med Sten.)

Skast Herred.

Sneom Sogn.

Kirkens Korn 23 Ørte. Kirken har 5 Ottes Land, som der holdes Vin og Brød for, $\frac{1}{2}$ Læs Eng sønden ved ferre (maaske Færgen). Paa Allerupmarck 6 Skp. Land i Nør Enge. 1 Skp. i Goesemet. 7 Skp. Eng i Allerup Enge. 1 Otes Land i Sneomm Lanng Ager. 8 Skar paa Lanngeng over Høesbierg. 2 Grostenn Ager (Graasten). 6 Skar Eng i Tiereborg Enge (senere tilføjet i Marginen: Knud Nielsen Tierbor). 1 Eng i Tømmerby Enge. I Lild Darum Enge 9 Skar midt i Mersk, 3 Skar paa Rash. 4 Skar norden ved Lanng Ager. 4 Skar norden fra og skylder paa Albeck. 4 Skar paa 2 Agre norden ved Lanng Ager. Item (fremdeles) paa Grimstrop Mark 20 Skar paa Giøringg. 1 Eng sønden nest Ferrenn (Ferrenn=Færgen; Færgeriet over Sneum Aa ved Allerup Darumforegik til 1896¹⁸). $1\frac{1}{2}$ Ager Land paa Spanng. I Tømmerby Enge 2 Varp, som skylder paa Albeck. Lidt norden fra 3 Skar, skylder paa Grønngardt (Grøngaard). 1 Stk. Eng i Mersk, som stamper paa Olluff Nielsønns Eng. $1\frac{1}{2}$ Ager, som ligger op til Jis Holmm. 2 Agre, som ligger og fra Js Holmm og stamper paa Jes Poulsens Eng i Vonng. 3 Skar Eng paa Spanng Ager, som stamper paa Nis Madsønns Eng i Tømmerby. 4 Skar nær fra Ferre i Vester Enge. 6 Skar paa Terplett. 4 Skar Nør i de samme Enge. 7 Skar Eng i Agerland paa Hesthøll i Tømmerby Enge. 1 Eng i Allerup Enge. Nis Hansen i Tømmerby gav

Kirken 1 Eng i Synnderenng i Terpager Enge. Søren Poulsen gav Kirken 1 Eng. Mette Niskone i Waarde (Varde) gav Kirken 1 Eng i Tymmerby Enge.

(En Varp er en Agerstrimmel saa bred, at den kan naas i et Saakast fra Sædekurven. At et Engstykke »stamper paa« et andet vil sige, at det støder paa det, mødes med det).

Tierreborg (Tjæreborg) Sogn.

Kirkens Korn 18 Ørte. 1 Gaard i Tierreborg, Mads Trogelsen ibode, skylder aarlig 4 Ørte Korn, Forbedelse, Svin med anden Herlighed. 1 Eng i Brydeholm. 1 Eng i Synnderby Enge. Nok Jord, som ligger til Jens Kallesens Gaard. 1 Eng, 6 Skar i Karsprung. Hiarre Madsen har Agerjord i Synnder Gissell Mark. Søren Andersen i Nebbell har 1 Eng for 6 Skilling. 1 Ager paa Mølbrøde ligger til Hans Kyesønns Gaard.

Skads Sogn.

Kirkens Korn 22 Ørte. Enge i Lild Jerne Enge. 10 Læs Eng i Tierreborg Enge, Niels Kallesens paa Vesterside og Tøger paa Østerside og løber op til Over (Over formodentlig = Ovre, d. e. Forhøjning i Eng langs Hav^s og Aabred). 1 Eng 10 Skar i Steenn^s vanng Enge. 2 Agre østen Kirkegaarden giver $\frac{1}{2}$ Ørte Korn, naar de bruges. Af Clemmens Gaard i Anndrup 15 Skilling. Af Søren Andersens Gaard ibm. 10 Skilling. 1 Læs Eng i Brydeholm. 1 Eng i Alls Enge. 1 Eng i Nebbel Enge.

Jerne Sogn.

Kirkens Korn 26 Ørte. Kirken har 1 Toft og hver 3. Ager over al Vogennspill (Vognsbøl) Mark og noget Eng, skylder aarlig Dechenn (Dekanus) 2 Ørte Korn, det, som Benned i Strandby bruger, og værer Dekanus deraf hørig og lydig som andre Kirketjenere med Fæste og anden Herlighed. 1 Bol i Jerne, Peder Jensen paabor, skylder aarlig til Kirken 6 Skilling,

Dekanus 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed. 1 Bol i Jerne, Chr. Nielsen ibor, giver aarlig til Kirken 6 Skilling, Dekanus 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed. 1 Bol i Boldis Ager med nogle Agre i Marken skylder til Kirken 6 Skilling, Dekanus 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed. Hans Jensen i Welbech haver en stor Andet Eng, som ganger aarlig 24 Skilling af. Item Bere Jensen i Nourup 1 Eng i Vognspill Enge 4 Skilling. Hans Ibsen i Nebell 1 Eng for 4 Skilling. Peder Jensen i Nourup 1 Eng 2 Skilling. Item Kirkeværger Jørgen Sørensen i Maade og Benned i Strannby har Kirkeenge, som ligger til Kirkeværgemaal, til aarlig Skyld 2 Mark. Mathis i Vognspill Engleje $\frac{1}{2}$ Mark. — Jerne Kirkes Lavhævender: Biskop Ivers Brev, at Jerne Kirke hører til Dekandømmet under Dato 136 (!) d. 4. Decbr. M. Gunde Langes Fæstebrev paa Jerne Præstegaard, lydende paa Hr. Jens Tombsenn Capellan til Jerne Kirke 1514. Mester Tomis Langes Fæstebrev paa Jerne Kirkes Enge 1494 Die Sannctorem. Landstingsdom paa Jerne Kirkes Enge Ao. 1581. Nogle Breve paa Vognspill og Jerne Mark.

(Man mærker her, at det er Dekanus' egen Kirke, og de bevarede Adkomster har givet gode Oplysninger, for hvert Jordstykke er Landgilden eller Lejefgiften omhyggelig opført, ligesom han tager hele Afgiften af den første Ejendom, denne, 1 Toft og hver 3. Ager i alle Marker i Vognsbøl, er en nedlagt Gaard, saa der oprindeligt har været en mere end de to, der fandtes i det 17. Aarhundrede. Biskop Iver er Iver Munk, og Aarstallet skal antagelig være 1536, saa Brevet er udstedt, efter at han ved Reformationen afstod Bispedømmet. Gunde Nielsen Lange blev Dekan 1505, og Thomas Lange fungerede 1466—95¹⁹).

Brøndum Sogn.

Kirkens Korn 27 Ørte. 1 Gaard i Brøndum skylder

2 Ørte; Dekan 1 Mark Forbedelse, Svin med anden Herlighed. 1 Gaard i Giesing, skylder 2 Ørte Korn aarlig, Dekan 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed. 1 Bol i Fordum (Forum), skylder 4 Skilling, Dekan 1 Mark Forbedelse, med 1 Toft og 3 Agre i Fordum hos Grommis' Kaalgaardsdige, 1 Ager østen Fordum Kirkevej. $\frac{1}{2}$ Eng synden og østen ved Fordum Brow, som kaldes Brumade (Broeng). 8 Læs Eng i Prestkier. 2 Læs Eng i Allerup Enge. 1 Eng kaldes Agers Hollm. 1 Otting Jord i Brøndum Mark. 1 stor Holm 1 Voll i hvert Skifte. Item i For Holm 1 Vol. I Sønnderholm 1 Vol i hvert Skifte. Paa Giesing Mark $\frac{1}{2}$ Otting Jord. 2 Agre paa Bygvonng ibm. 2 Agre og 1 Varp i Øster Toft. 2 Agre i Synnder Tofft, sønden Dam. 1 stor Broager 4 Skp. Land. 1 Toft, indelukket paa Gaaden (Gaden) hos den Gaard, som Korsbrødrene har. 3 Agre, 12 Skp. Land, der sammesteds. I Hygommarck 1 Eng i Tabro 3 Læs Hø. 2 Agre paa Brøndum Mark næst østen Søfren Jahansens Hus. 1 Toft østen Fordum Kirkevej. 2 Agre og 1 Varp mellem Brøndum og Kirken. Paa Nebbel Mark 4 Vol i hvert Skifte. I Libstrup Mark $\frac{1}{2}$ Otting Jord. 6 Læs Eng i Alsleff Enge. 4 Læs Eng i Aastrup (Åstrup) Holm. $2\frac{1}{2}$ Vol i hvert Skifte paa Balle. 1 Eng kaldes Offuer Holm 12 Læs, mellem Aastrup og Nebell Marker. 2 Vol i hvert Skifte i Hisel Enge. $2\frac{1}{2}$ Vol i Sckidenn Holm i hvert Skifte. I Fordum Enge $\frac{1}{2}$ Krog norden og østen Fordum Bro. 1 Læs i Ny Enge.

(Vol betyder Stav og maa her betegne Maalestangen; 1 Vol er da en Engstrimmel saa bred som Maalestangen er lang. Andre Steder ser man, at Stykkerne har været afmærket med Sten, »indstenet«. Sine Steder synes man slet ikke at have haft saadanne Skelmærker; men man har den Dag, Høsletten begynde, maalt

saa og saa mange Favne, Vol eller Skar op langs Enden af Engen, gaaende ud fra et bestemt Hjørne.

1687 viste Sognepræsten A. N. Serup, at de 2 Ørte Korn af Gaarden i Gesing ikke var svaret til Kirken, men havde fulgt hans to Formænd og heller ikke var indført i Kirkens Bog af 1647. Provstiskriveren hævdede, at Afgiften tilhørte Kirken og støttede sig som nævnt S. 98 til Kirkestolens Oplysning. Landemodet gav Præsten Medhold).

Nebell (V. Nebel) Sogn.

Kirkens Korn 15 Ørte. Kirken har Enge i Hygommarck, Hans Christensen har. 4 Læs Eng i Brøndum Enge. 1 Eng i Nourup Enge, ganger 1 Grott af. 1 Ager paa Vaskiell (rettet til Vasager) paa Ølle (Ølluf) Mark. 1 Ager paa Øster Tofft og 1 paa Vester Tofft paa Ølle Mark. 1 Eng i Ølle Enge 4 Læs, 1 Eng i Nebel Enge 4 Læs. Item 1 Eng i Balle sydligst i Nebel Enge 20 Skar, ligger næst til Hygommarck, som er uden alle Gaardes Skifte i Nebbell Mark — og Halvparten giver Skyld til Tierreborg Kirke.

Guldager Sogn.

Kirkens Korn 29 Ørte. Kirken har hver 8. Eng i lodskiftet Enge over al Guldager Mark. Kirken har og hver 8. Ager i lodskiftet Jord over al Guldager Mark, giver Kirken 1 Ørte Rug og Dekanen 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed. 1 Bol i Hiertting, som har Ager i Marken med sin Toft og andet, skylder Kirken $\frac{1}{2}$ Ørte Korn og Degnen 1 Mark med anden Herlighed. 1 Bol ved Guldager Kirke, skylder aarlig 10 Skilling 2 Album og Degnen 1 Mark med anden Herlighed. Kirken har 1 Degnebol sønden fra Kirken. 20 Læs Eng i Billum Enge, kaldes Tagle. 12 Læs Eng i Alsleff Enge. Agerjord, som er Haffresland paa forne Eng. Staphenn (Steffen) har $10\frac{1}{2}$ Læs

Eng i Billom Enge. Anders Pedersen har 10¹/₂ Læs Eng i Billom Enge. Hans Madsen har 10¹/₂ Læs i Billom Enge. Gravers Vintersønn har 10¹/₂ Læs Eng i Billom Enge. Oluf Iversen og Gravers Jensen 11 Læs Eng ibm. 20 Læs Eng i Hoe Enge. 2 Stk. Enge, 3 Læs, i Kraffuenns (Kravense, Hostrup Sogn) Enge. 3 Stk. Enge i Horstrup Enge. 2 Stk. Enge i Tobell Enge paa Sckegsbech. Trylle Eng under Toff Høg (Høj). Lamp Eng, som ligger i Seden Enge. 4 Skar Eng som ligger »offuer sanndt« (oversandet, tilsandet?). 1 Skar Eng i Foerfeld (Fovrfeld) Enge. 1 Stk. Eng i Foverfeld Enge under Sumdberre (Sundbjerg?) Hyff. 8 Stk. Enge i Boldersager Enge. 1 Ager paa Steen Ager, 15 Skp. Land. 1 Ager paa Vester Tofft, 8 Skp. Land. 1 Ager, som løber paa Mye Kierflod norden ved den graa Sten. Store Brudall 1 Ager. Norden Tatellbiereg 1 Ager. 2 Stk. paa Steennager 15 Skp. Land. 2 Stk. paa Vesterlangg 10 Skp. Land. 8 Læs Eng i Sedenn Vester Enge. — Guldager Kirkes Lavhævd under Dato 1531 Torsdag efter St. Peders Dag. Et Lavhævd paa Kirkens Ager og Jord 1541. Et Kgl. Majestæts Brev, at Dekanus har Magt til at sætte Capellaner udi Guldager Sogn, 1553 hellig 3 Kongers Aften. Biskop Ivers Brev, at Guldager Kirke laa til Degnedømmet, 1514. Mester Jens Viborg og Jørgen Pedersen, Rentemester, Ærkedegn og Cantor i Ribe deres Vidnesbyrd, at hver Prælat har tvende Kirker, 1551. Guldager Præstegaards Lavhævd 1531 Torsdag efter St. Peders Dag. Kgl. Majestæts Brev og Dom paa Prestkier, som hører til Guldager Præstegaard. Capitels Brev, at Guldager hører til Degnedømmet.

(Skønt denne Kirke ogsaa hører til Degnedømmet, opføres Jordskylden ikke; men man ser, at begge Kirker har hørt til de mest velhavende.

Her nævnes Havreland i Alslev Enge; indtil vore

Dage har det været almindeligt at pløje Engen og saa Havre. Den første Ejendom, hver 8. Ager og hver 8. Eng i Guldager, synes oprindeligt at have været en Gaard; 1683 havde Byen 9 Gaarde. Degnebolet bruges af Sognedegnen).

Horstrup (Hostrup) Sogn.

Kirkens Korn 14 Ørte. Kirken har 1 Gaard i Kraffuens, skylder 4 Ørte Korn og Degnen 1 Mark Forbedelse med Svin og Herlighed. 1 Gaard i Koxspanng, skylder 2 Ørte Korn, Forbedelse 1 Mark med anden Herlighed. Peder Rash i Siellborg Forbedelse 1 Mark af Kierkens Enge. Mads Nielsen i Kraffuenns Forbedelse 1 Mark af Kirkens Enge. Laurids Nielsen i Horstrup Forbedelse 1 Mark. 2 Læs Eng i Aalling Hollm. $9\frac{1}{2}$ Læs Eng paa Sckads Graff. Sammesteds 5 Læs Eng ud til Aae. 19 Læs Eng i Billom Enge. 2 Læs Eng i Øster Mersk. $3\frac{1}{2}$ Læs i Kraffuenns Mersk. 2 Læs Eng i Kallkrog, Søren Tarup har. 2 Læs Eng i Hosterup (Hostrup) Enge. 1 Læs paa Siellborg Mark. 4 Skp. Land i Røgell. 1 Toft, 8 Stk. Jord, norden ved Lanngager. 18 Læs Eng til Gaarden i Kraffuenns. 10 Læs Eng i Kraffuenns Mersh. 10 Læs Eng i Søeer Krog, kom fra Palle Jensen, Borger i Varde. 10 Læs Eng i Kraffuenns Enge. 2 Agre, hver 6 Skp. Land, paa Horstrup Mark imellem brøde, Peder Madsen bruger. Adser Nielsen 2 Læs Eng. Kirken har 36 Læs Eng i Kraffuenns Mersh med Agerland paa samme Mark.

Allsleff (Alslev) Sogn.

Kirkens Korn 15 Ørte. 32 Læs Eng og 10 Agre, giver aarlig til Kirken 1 Dl. og Degnen Herlighed. 3 Læs Hø i Allsleff Mersk. 8 Læs Hø i Kraffuens Enge. 12 Læs Eng i Allsleff Marsk. 12 Læs Eng i Tofttnis Enge. 5 Læs Eng i Gillerup Enge. Kirken har fjerde Part i en Aalegaard, som kaldes Sortbiereg Gaardt. 9 Agre paa Allsleff Marck. 1 Ager paa Toft-

nis Mark. 3 Læs Eng i Ho Enge, som kom fra Mae (Maren) Termens.

Nersbjerg (Næsbjerg) Sogn.

Kirkens Korn 18 Ørte. 1 Gaard i Nersbjerg, skylder aarlig 2 Ørte Korn, Degnen 1 Mark, Skovsvin med anden Herlighed. Ager og Eng paa Schanne (Skonager) Mark. 2 Agre paa Schanne Mark, 9 Skp. Land. 3 Læs Eng paa Sckanne (Skonager) Mark, Marcus gav til Kirken. Item noget Agerjord der sammesteds. Sckienne Pedersen gav til Kirken Ager og Eng Jord paa Nersbjerg Mark. Enge i Torsterup (Torstrup) Mark. Enge i Billtofft Mark. Enge i Hiøkier 9 Skar. I Billtofft Lunde 1 Læs. 2 Agre paa Lundbjerg østen fra Lund, Bertel skal beholde sin Livstid, og siden være fri til Kirken. M. Niels Marcorsen gav 4 Stk. Enge til Nersbjerg Kirke, den første ligger vesten i Trosiig, som Chr. Pedersen har, den anden Eng i den vestre Side i den store Eng, som er afstenet ved Aaen, den tredje i Stedspis, som er nordligst af de 3 Enge, den fjerde Eng er Marcus' ved lille Aae. Ann Christens i Billtofft har Høekiereng. Peder Christensen i Hieager har Caniche Hollm (Kannike Holm). — Tvende Lavhævder, den første 1516 Tirsdag efter Pinsedag, den anden 1520 Mandag efter Gregorj. Kongelig Majestæts Dom paa Nersbjerg Kirkes Enge, som bruges til Sckanner, 1541 Hellig Trefoldigheds Søndag. Danmarks Riges Raads Dom, at Degnen har Magt at fæste samme Shanne Enge til hvem, han lyster, dateret paa Ribe Raadhus 1580 Søndag efter Visitationnis Mariæ. Nok en Herredstingsdom i samme Sag. Nok en Landstingsdom, at Herredsfogden er afsagt (dømt), at han har dømt imod kongelige Breve. Nok 10 Tingsvidner, som findes i samme Sag.

(Man kender to Mestre, d. e. Magistre, med Navnet Niels Marcorsen, som var Kanniker i Ribe, den

ene 1461, den anden omk. 1500. Muligvis er Giveren af de 4 Enge den ene af dem, og den Marcor, der skænkede de 3 Læs Eng er antagelig af samme Slægt).

Øsse Sogn.

Kirkens Korn 24 Ørte. 1 Eng østen i Haltrup Mark kaldes Dalling, er en omflydt Holm, ligger norden til Haltrup Mark imod en Høj, kaldet Stenn Hyff; den anden Eng kaldes Spidsnag (Spidsnakke), giver 1 Læs Hø; 3. Stk. Eng kaldes Ann Krog giver 1 Læs Hø, ligger i Haltrup Mark under nogen Ager, som kaldes Vesterlanng Agre; det fjerde Stk. Eng ligger i Haltrup Mark i Vester Enge østen til en Mose kaldes Blobierg Riis, giver $\frac{1}{2}$ Læs Hø; den femte Eng ligger i Vester Enge norden Aa til Haltrup Mark, giver $\frac{1}{2}$ Læs Hø; vesten ved nogle Risbuske og kaldes Risbush Eng, norden til Ganng Krog Holle, som giver 8 Skilling. Chr. Nielsen i Horstrup Engleje 7 Skilling. Las Jessen og Niels Dynesen i Horstrup Engleje 2 Skilling. Jep Pedersen og Søren Nielsen i Vesterbech Engleje $\frac{1}{2}$ Mark. Niels Lassen i Nordennskow Engleje 4 Skilling. Jep Madsen i Vesterbech Engleje 6 Skilling.

Faaborg Sogn.

Kirkens Korn 19 Ørte. 1 Gaard i Faborg, Jes Hansen iboede, skylder aarlig 2 Ørte Korn. 1 Gaard, Hans Pedersen iboede, skylder aarlig 1 Ørte Korn. 1 Gaard i Vrennderup, skylder 1 Ørte Korn. Disse 3 Gaarde svarer hver til Degnen 1 Mark Forbedelse, 1 Skovsvin med anden Herlighed. 1 Gaard i Agerbech, som Mads og Jens ibor, giver Degnen sin Forbedelse 1 Td. Havre, 1 Svin med Arbejde, Ægt og anden Herlighed, og giver sin Skyld til Slottet (Riberhus) for en Gaard i Malt Herred, som blev skiftet til Estrupgaard. Eng i Gunderup Enge, som ligger til Kirkegaard i Orre (Aarre). Enge i Rødichbeck.

Grimstrup Sogn.

Kirkens Korn 24 Ørte. I Tiereborg Enge 8 Læs Hø. 2 Ager paa Sneom Mark. 3 Læs Hø i Kiervedell. 4 Læs Eng paa Hiørkier (Hjortkær) Mark. 1 Eng hos Faborg Aae kaldes Hordkrog 4 Læs. 1 Eng kaldes Huolvad. 1 Eng i Tømmerby Enge ved Tømerby Spanng. 1 Ager paa Lanng Vanng paa Vonngs (Vong, Nykirke Sogn) Mark skylder $\frac{1}{2}$ Ørte Korn. 1 Ager i Gamell Roest (Rovst), Peder Povelsen paabor. 1 Ager i Gamell Rost hos Hans Mogensen. 2 Læs Eng paa Graasteen paa Tiereborg Oure. 1 Ager i Allerup Enge. 2 Enge høs Foborg Aae.

Orre (Aarre) Sogn.

Kirkens Korn 18 Ørte. 1 Gaard udi Orrby, skylder aarlig 3 Mark og Dekanen 1 Mark, 1 Skovsvin med anden Herlighed. Agerland paa Tiereborg Mark. 4 Skp. Land i Wonngsdoll. 4 Skp. Land paa Linndige. 4 Skp. Land sønden Aarnnbiergdoll. 4 Skp. Land i Aarnnbiergdall. 4 Skp. Land østen Aarnnbiergdoll. 4 Skp. Land oven østenn Tofft. 4 Skp. Land norden Tiereborg Kirke. 1 Eng sønden Gunderup 1 Læs Eng.

Nykiecke (Nykirke) Sogn.

Kirkens Korn 12 Ørte. 1 Bol i Størsbøll, skylder aarlig til Kirken 2 Mark 5 Skilling 1 Album, Dekanen 1 Mark Forbedelse med anden Herlighed, som ligger til samme Bol. 1 Eng i Tiereborg Enge 8 Skilling. 1 Eng i Lanngmade $1\frac{1}{2}$ Skilling. 1 Eng kaldes Bloeseng. I Nørae Enge 2 Læs kaldes Vibeckmade. 1 Ager Land paa Noraemarck (Nøraa Mark) i Stiøllff, i sin Længde og Bredde som andre Agerland næst ved paa begge Sider bruges. 1 Ager norden Marcus' Hus sydligst i Tofft 3 Skp. Land, som Mads Tuesen udlagde for en anden Ager ved hans Hus. 1 Ager, som Marcors Kollgaard (Kaalgaard) paastaar $1\frac{1}{2}$ Skp. Land. 1 Ager norden ved Marcors Kollgaard $1\frac{1}{2}$ Skp.

Land. 1 Ager paa Lund Ager. 1 Ager sønden Staffs Høy. 1 Ager i Tømmerby Enge. 1 Ager i Rannsmade Holle. 1 Eng i Brems Krog. Item hos Sneom Broe og Nørae 16 Læs Hø, som Præsten har fæstet. 1 Læs Eng i Kamp. 1 Læs Eng østen i Huffnn. 1 Eng 8 Læs i Tiereborg Enge. I Lanngmade 1 Eng 1½ Læs. 1 Eng kaldes Bloes Eng. 2 Læs Eng i Nørae Enge, kaldes Vibechemade. 1 Ager Land paa Nøraemarck, kaldes Stiølf, afstenet. Peder Griis gav Kirken 3 Læs Hø. 1 Ager mellem Mads Gødesens og Hans Jensens Gaarde, 1 Skp. Korn deraf, naar den bruges. Præsten har 5 Køer for Vin og Brød. Bolde Pouels gav Kirken 1 Eng, Arvinger skal give 2 Skilling deraf. Nykiercke har fjerde Part i Ager og Eng over al Vonngs Mark og er dobbelt i Forhold til det, som Christopher Munckis er i det, han købte af Hans Villandsen og selv havde. Hvor Kirken tager 2 Agre og Eng, tager Christopher een. 1 Stk, Eng, kaldes Ollefads Krog.

(Bloeseng er det samme som Bluseng, d. e. Eng, der er givet til at anskaffe Lys for. — De 5 Køer er de saakaldte Kirkekøer, se Kristian IV. store Reces ^{27/2} 1643, 4. Kap. § 37. — Kristoffer Munk var Herre til Krogsgaard ca. 1535—82).

Starup Sogn.

Kirkens Korn 9 Ørte. Kirken har en Gaard i Vestarup (Vestterp), »som ligger fjerde Part af Ager og Eng paa Vestarp Mark, foruden alle løs Enge, som ganger Særskyld af, og giver af Gaarden aarlig 3 Mark«, Dekanen 1 Mark Forbedelse, Skovsvin med anden Herlighed. 1 Eng kaldes Porskrog, 1 Holm vesten i Vad Hannden 1 Læs. 1 Eng kaldes Vas Hollm. 1 Eng kaldes Haverviig 1 Læs. 1 Eng kaldes Annd Krog 5 Læs. 1 Eng kaldes Trannholm 2 Læs.

Item ved Tottelbech 1 Læs. Kirkekrog 1 Læs. 1 Toft hos Kirken, som ligger i en god Fald.

Paa Fanø Land.

Nørby (Nordby) Sogn.

»Fanø Kirke haver intet andet af Øuer (Everter) eller Skibe, som fisker, værendes Udlændinge eller Indlændinge. Giver af hver Line Øver til Kirken 1 Dl. Nok af hvert Garn Øffuer 3 Mark. Er efter Birkefogdens Dom paa Fanø, som den derom videre formelder. Nok findes nogle Enge, som en Tid lang ikke har givet deres Skyld til Kirken. Og Kvægtienden, som tages aarlig, og siden gøres hvert Aar Regnskab for alting. Item 5 Skar i Hillerup Enge. I Jedsted Enge 1 Eng 3 Skar. Item Adtzer Friis solgte Kirken alle sine Rettigheder i Ager og Eng og skylder aarlig til Fanø Kirke 3 Skilling«.

(Line Everterne var større Dæksfartøjer, hvorfra man med Kroge fiskede Hvidling og Torsk. Fra Garn Everterne fiskede man navnlig Rødspætter (Skuller). 1587 fiskes der med 40 Skibe fra Nordby og 58 fra Sønderho, men 1632 kun med 14 Lineskibe og 14 Skuldskibe fra hele Øen²⁰), saa Antallet var ret varierende og dermed ogsaa Kirkens Indtægter.)

Synderho Sogn.

»Synder Hoe Kirke har ikke andet end dem, som fisker paa Landet, baade Indlænding og Udlænding, af hver Line Øver 1 Dl. og Sckuld Øver 3 Mark og Kvægtienden, som de gør aarlig Dekanen Regnskab for, saa vel som andre Kirker.«

1) Nørholms Stamhus XIII 11; gl. Nr. 61,2. 2) Biografisk Leksikon XVIII 300. 3) Kinch: Ribe I 335, II 512. 4) Kalkars Forklaring af »Forbedelse« (Ordbog I 593 og Till. 61) passer ikke her. Det er ikke Dekanens Fæstegaard eller Jord til offentlig Brug; her bruges Ordet tydeligt nok om en aarlig Afgift, der tilkommer Herlighedsejeen, ham, der er Bondens Beskytter og »Forsvar«. 5) Se f. Eks. J. R. Lorentzen: Øse Sogn 66. Pastor Hjerrilds Ansøgning om Udskiftning 1771: »Jeg har en gammel Engborg, hvorefter jeg kan finde ethvert Stykke Eng, som jeg bør have blandt Øse Bymænd. Men hvor der findes en god Plet Eng ved Aa eller Bæk, findes den ikke af den Bredde eller Længde, som Bogen ommelder.« H. K. Kristensen: Ovtrup Sogn 50–55. 6) 1 Ørte Rug = 10 Skp., 1 Ørte Byg = 12 Skp., 1 Ørte Havre = 20 Skp. 7) Hugo Matthiesen, Otto Smith og Victor Hermansen: Ribe Bys Hest, 307. 8) Biografisk Leksikon XVIII 396. 9) Kancelliets Brevbøger, nævnte Dato. 10) Biografisk Leksikon IX 438 f, Kancelliets Brevbøger 1603–08, 31 f, 230 f, 611, 647. William Christensen: Nogle Slægtbogs- og Vaabenbogsundersøgelser (Personalhist. Tidsskrift 9. Rk. II 1 ff.) 11) D. Sml. II 24, 28–32. Fra Ribe Amt 1911, 31. Kristensen: Ovtrup Sogn 90. Kinch: Ribe I 391, II 561. Kancelliets Brevbøger 14/12 1578. 12) Adels Ab. 1927, D. Sml. I 355. Krisensen: Ovtrup Sogn 57, 287. 13) Ribe Landemodeprot. 26/10 1687. 14) O. Nielsen: Skast Hd. 127. T. R. Teilmanns Svar i det til Kirkestolen fasthæftede Ark. 15) Repertorium, No. 9433. 16) Ellen Jørgensen: Helgendyrkelsen i Danmark. 17) S. Aakjær: Maal og Vægt. Nordisk Kultur XXX 236 f. Feilberg: Jyske Ordbog II 764, se tillige Henrik Larsens Undersøgelse i »Fra Ribe Amt 1938, 3 f, 18) Fra Ribe Amt 1939, 80–86 (Kromann: Færgerierne). 19) Kinch: Ribe I. 20) Kromann: Fanøs Historie II 92.
